

Priorat ✨
Montserrat
Siurana

Paisatge cultural agrícola de muntanya mediterrània

Candidatura a
Patrimoni Mundial
de la Unesco
*Un projecte de futur
per al Priorat i per al país*

Priorat
Montsant
Siurana

Paisatge cultural agrícola de muntanya mediterrània

Candidatura a Patrimoni Mundial de la Unesco

Un projecte de futur per al Priorat i per al país

Abstract

#1

Els perquès de la candidatura, sentit i oportunitat

Una candidatura viable

Un projecte de país

Implicacions del reconeixement

Repercussions positives en el territori

#2

Continguts de la candidatura:

Un paisatge agrari històric

Un paisatge immaterial

Un paisatge enciclopèdic

Un paisatge protegit

#3

Annexos:

Annex 1 / Cronologies

Annex 2 / Llista de socis de PRIORITAT

Annex 3 / Llista Indicativa Espanyola

Abstract

El projecte de candidatura no sorgeix del no-res, sinó que forma part d'un procés viscut a la comarca des dels darrers anys del segle XX, i representa una etapa lògica en aquest camí de definició i empoderament d'un model territorial propi (vg. Annex 1 cronologia). Des del mes de novembre del 2013, la nostra candidatura ja es troba inclosa en la Llista indicativa espanyola, (vg. Annex 3 i <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5854/>), després que hagi estat reconeguda pel Consejo del Patrimonio Histórico del Ministerio de Cultura. Tots els bens que es presenten a la UNESCO, han de passar un mínim d'un any en aquesta llista.

L'entitat PRIORITAT, nascuda el 2007, aglutina el teixit socioeconòmic i cultural del Priorat entorn als valors del paisatge cultural de la comarca, amb l'objectiu de tirar endavant la candidatura a paisatge cultural agrícola de muntanya mediterrània. El procés de candidatura a la UNESCO implica un seguit de requisits, l'acompliment de protocols —tant acadèmics com institucionals— i un compromís de gestió per al territori que es presenta. Des de Prioritat es planifiquen i coordinen les tasques relacionades amb el procés de candidatura, amb les implicacions i suports necessaris en cada etapa. A partir del 2014 s'han sumat al procés d'impulsar la candidatura el Consell Comarcal del Priorat i la Diputació de Tarragona mitjançant la creació d'una taula de treball a tres bandes, amb l'objectiu d'acomplir el full de ruta del procés que s'ha elaborat conjuntament i aconseguir les implicacions institucionals i els recursos que el facin possible.

Els valors que sustenten l'entitat promotora i el projecte de candidatura són els pilars bàsics en què es fonamenta un model de desenvolupament propi per a la nostra comarca. Un model territorial que situa el nostre paisatge cultural com a eix vertebrador i determinant perquè reflecteix una història d'interacció continuada i dibuixa propostes de futur sostenible.

La Llista del Patrimoni Mundial reconeix els béns que la UNESCO considera que tenen un valor universal excepcional en base a criteris específics per a cada categoria. La categoria de paisatges culturals inclou aquells espais que il·lustren de manera excepcional la interacció entre l'home i la natura al llarg de la història.

La inscripció a la Llista del Patrimoni Mundial implica el reconeixement dels valors patrimonials propis a escala mundial. És a dir, en el nostre cas, el reconeixement internacional de la vàlua d'un model agrícola, que sap harmonitzar la tradició agrària de la Mediterrània encara viva, i la innovació i creativitat amb projecció de futur.

El nostre paisatge representa de manera excepcional aquesta interacció en un espai mediterrani de terra endins. I té una diversitat, una complexitat, una nitidesa i una dimensió immaterial, mantingudes al llarg de la història i vives encara avui, que el fan mereixedor del reconeixement de la UNESCO.

El reconeixement de la UNESCO suposa la difusió d'aquests valors i, de retruc, dels productes i serveis que s'hi relacionen. I comporta efectes dinamitzadors derivats de la major difusió i valoració d'un territori i tot el que s'hi relaciona.

L'efecte més important, però, ja és l'augment de l'autoestima i per tant de la voluntat de fer valdre el recursos propis i aprofundir en el seu aprofitament sostenible i perdurable en el temps. I conseqüentment, treballar per a fer-los conèixer i valorar tant internament com externament.

Aquest projecte, en el Priorat neix i es nodreix, des de l'inici i en el seu desenvolupament, de la societat civil. Això representa un cas excepcional en la gènesi i la formulació de la candidatura, cosa que ens beneficia de cara a la UNESCO, que valora especialment la implicació de les comunitats en aquests processos.

Aquesta característica, també representa una feina continuada per part dels impulsors de la candidatura, en diferents nivells:

- **Explicació i difusió** interna a la societat prioratina (persones, empreses, entitats), per aconseguir **implicacions**, participació activa dels diferents col·lectius.
- Establiment de **complicitats i d'acords de col·laboració amb el món acadèmic** amb els diferents especialistes per elaborar els materials necessaris per poder **redactar el dossier final de candidatura**, seguint el guió definit per la Convenció del Patrimoni Mundial.
- **Suport, reconeixement i implicació de les institucions** i dels representants polítics des de l'àmbit local al nacional i internacional. Actualment, la candidatura Priorat-Montsant-Siurana, paisatge agrícola de muntanya mediterrània l'impulsem conjuntament Prioritat, el Consell Comarcal del Priorat i la Diputació de Tarragona.

#1

Els perquès de la candidatura, sentit i oportunitat

Una candidatura viable

Un projecte de país

Implicacions del reconeixement

Repercussions positives en el territori

#1.1

Els perquès de la candidatura, sentit i oportunitat

PERQUÈ tenim valors...

El valor d'un paisatge que mostra un patrimoni (pobles, espai agrari, camins, pedra seca, etc) conservat amb una nitidesa excepcional i amb sentit de l'escala, la dimensió i la mesura.

El valor d'un paisatge que, essent herència d'una història agrícola, segueix tenint l'agricultura com a protagonista principal, tot exemplificant la relació íntima entre cultura i natura.

El valor d'un paisatge cultural que conté un patrimoni immaterial (tradicions, costums, celebracions, espiritualitat, etc) fortament relacionat amb la vida agrícola, el sentit del lloc i la identitat territorial dels seus habitants.

PERQUÈ sabem...

El paisatge de la comarca és, alhora, un capital i un recurs fràgil que cal posar en valor i gestionar de manera integral i sostenible per contribuir a l'obtenció de beneficis socials, culturals i econòmics.

El nostre és un model que té com a objectiu la garantia de la qualitat de vida dels seus habitants i la preservació del nostre entorn, a partir de l'equilibri entre la necessària utilització del territori i la salvaguarda de la seva autenticitat.

PERQUÈ hem decidit...

Fomentar un model de desenvolupament sostenible basat en els recursos que tenim, la preservació de la diversitat, l'autenticitat i les relacions de proximitat.

Seguir impulsant l'activitat productiva a la comarca, entenent que l'aposta per la innovació no significa que renunciem a la tradició, sinó que l'harmonia entre tradició i innovació és un puntal bàsic dels nostres productes i de la nostra manera de fer.

Integrar el paisatge com un element essencial a l'hora de plantejar estratègies de desenvolupament econòmic, tant pel que fa a la producció agrícola d'excel·lència com a tots els serveis.

Incentivar el diàleg entre les persones per elaborar propostes en l'àmbit de la planificació del territori, i així potenciar el talent de les persones que s'impliquen en el procés.

PERQUÈ volem...

En definitiva, allò que volem és situar el paisatge cultural com un eix vertebrador de primer ordre a l'hora d'impulsar el model de desenvolupament d'un territori, com és el Priorat, que vol esdevenir un referent per als territoris agrícoles de la mediterrània de terra endins.

#1.2

Una candidatura viable

La inclusió del Priorat com a paisatge cultural amb la candidatura —Priorat-Montsant-Siurana, paisatge agrícola de muntanya mediterrània— a la Llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO és un projecte absolutament factible. El rigorós procés d'anàlisi i recerca seguit fins avui i l'avaluació que els experts del Consell Assessor del Patrimoni del Departament de Cultura n'han fet, ens porta a afirmar que és del tot viable respondre amb garanties i solidesa als requisits formals de la UNESCO.

Així ha estat reconegut pel Consejo del Patrimonio Histórico del Ministerio de Cultura que, el novembre de 2013 ha inscrit la nostra candidatura a la Lista indicativa española (vg. Annex)

D'altra banda, un altre factor a tenir en compte és el fet que en el conjunt de la llista del **Patrimoni Mundial**, els paisatges culturals són una classe poc representada (83 paisatges culturals d'un total de 936 béns inscrits), i encara ho són molt menys els paisatges estrictament agrícoles. El Mediterrani és el paradigma del paisatge agrari i alimentari. Un paisatge com el Priorat, viu i dinàmic, que s'alimenta de tradició i innovació i que representi l'exemple del paisatge de la muntanya d'aquest univers civilitzador té moltes possibilitats de ser inscrit.

El Mediterrani és avui una gran marca cultural, amb un fort reconeixement internacional. El Mediterrani és reconegut i percebut com un dels grans gresols culturals i civilitzadors de la humanitat. Tot allò que fa referència culturalment al Mediterrani té en certa manera atorgat, de sortida, un aval de qualitat i solidesa.

El fet, a més, que en l'àmbit de la Convenció per a la Salvaguarda del patrimoni cultural immaterial (UNESCO, 2003) quatre estats mediterranis (Espanya, Grècia, Itàlia i Marroc) hagin assolit (2010) la inscripció de la Dieta Mediterrània en la llista del Patrimoni Cultural Immaterial Mundial, no fa més que reforçar les possibilitats de la candidatura del Priorat-Montsant-Siurana. No oblidem que la dieta mediterrània neix a la terra amb l'agricultura i és l'expressió del saber i la creativitat agrícola mediterrània.

#1.3

Un projecte de país

El projecte del Priorat, com a paisatge cultural agrícola viu i dinàmic, supera el plantejament estrictament local per esdevenir un projecte de país pel que suposa de proposta de model territorial i perquè, en l'àmbit internacional, inscriure un paisatge cultural agrari mediterrani en la llista del Patrimoni Mundial suposa per Catalunya, una extraordinària visibilitat i promoció i, alhora, significa, mostrar al món tres aspectes en els quals Catalunya vol ser capdavantera i referent:

L'ACTUACIÓ EN L'ESTUDI, LA CATALOGACIÓ I LA GESTIÓ DEL PAISATGE EN RELACIÓ A PROCESSOS DE PLANIFICACIÓ I DESENVOLUPAMENT TERRITORIAL.

LA VITALITAT I VIABILITAT D'UN MODEL SOCIOECONÒMIC SOSTENIBLE I D'UNA PRODUCCIÓ AGRÀRIA D'EXCEL·LÈNCIA DELS INGREDIENTS PRIMORDIALS A LA BASE DE LA DIETA MEDITERRÀNIA I DE LA CUINA CATALANA (OLI, VI, FRUITA SECA...), QUE OPTA A SER INSCRITA EN LA LLISTA DE BONES PRÀCTIQUES....

EL PROTAGONISME EN LES NOVES ESTRATÈGIES GEOPOLÍTiques MEDIAMBIENTALS I AGROALIMENTÀRIES MEDITERRÀNIES.

Suposa, en definitiva, una voluntat inequívoca de significar-se en el compromís amb la terra, amb l'agricultura, amb la biodiversitat i la sostenibilitat, amb les comunitats i els paisatges agrícoles, amb l'equilibri territorial i amb una de les components essencials de l'univers i de la cultura del Mediterrani a la qual pertanyem i contribuïm: el seu paisatge cultural agrari i alimentari.

És una iniciativa territorial ambiciosa, de futur, que compta amb l'ampli consens cívic (aglutinat des de PRIORITAT) i del suport polític nacional: a més del vistiplau de la Generalitat, i la declaració de suport del Parlament de Catalunya i les implicacions directes del Consell Comarcal i la Diputació de Tarragona, comptem amb les adhesions a favor d'ajuntaments com el de Tarragona i de Reus.

També el món acadèmic, d'universitats i institucions (Universitat Rovira i Virgili, Màster en intervenció i gestió de paisatge de la Universitat Autònoma, Observatori del Paisatge, Universitat de Lleida, Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans, Fundació el Solà, etc) dóna suport al nostre projecte, amb la implicació d'especialistes i amb convenis de col·laboració encaminats a fornir els estudis que han de fonamentar els arguments del dossier de candidatura.

#1.4

Implicacions del reconeixement

La UNESCO, des de l'any 1972, cataloga monuments, obres d'art, espais naturals, conjunts arquitectònics, paisatges, etc. que per les seves característiques es consideren representatius i de valor excepcional per a ser considerats patrimoni de la humanitat. Són els —béns— inscrits en la Llista del Patrimoni Mundial.

Els *paisatges culturals* són un reflex de la interacció entre l'activitat humana i un espai físic que no només la suporta sinó que, en certa manera, la condiciona i la integra. Paisatges distints han estat catalogats per raons diverses, com ara pel fet de ser testimonis d'una tradició cultural i representar un exemple eminent d'ocupació del territori.

El reconeixement que la UNESCO atorga no porta explícitament cap mena de reglament o normativa suplementària que reguli les actuacions damunt del territori, ja que la UNESCO no té poder legislatiu en

cap d'aquests àmbits (urbanístic, paisatgístic, etc.). Ara bé, el dossier de candidatura ha d'incloure un sistema de gestió que el mateix territori decideix posar en pràctica per assegurar que aquests valors siguin vigents en el futur.

En el cas del Priorat, la posada en marxa recent de la Carta del Paisatge i de la Comissió de seguiment d'aquest document de consens, que aglutina sector públic i privat en el compromís per a la gestió i valorització del paisatge, representa l'embrió idoni per a desenvolupar aquest sistema de gestió.

Efectivament, la Carta del Paisatge del Priorat ja estableix en els seus principis generals, els ingredients fonamentals que caldrà tenir en compte per desenvolupar de manera adequada els objectius de qualitat paisatgística:

Els sotasignats assumeixen com a marc de referència dels objectius de qualitat paisatgística, així com dels compromisos, programes i accions que se'n deriven els següents PRINCIPIS GENERALS:

*El Priorat és una realitat paradigmàtica de **paisatge agrari de muntanya mediterrània**, que il·lustra de manera excepcional la mil·lenària interacció entre l'home i la natura i l'evolució del paisatge i de la societat al voltant de l'explotació agrària, al Mediterrani. Així doncs, es pot afirmar que el Priorat és un **paisatge cultural** definit inequívocament pel seu caràcter i vocació agraris, en un marc natural extraordinari que l'ha condicionat de forma clara i excepcional.*

*Això inclou tant el mosaic silvoagropastoral com els serveis i les activitats artesanals, professionals i industrials associades; així com els productes derivats i les habilitats i sabers locals que s'hi relacionen. És a dir, de forma transversal, tant els **valors materials com els immaterials**. És així com el Priorat s'arrela i alhora es caracteritza i singularitza en la diversitat biològica, ambiental, paisatgística i cultural, tot conjugant de manera harmoniosa i dinàmica la tradició, la innovació i la creativitat.*

El Priorat constitueix una unitat territorial i paisatgística insegregable i en conseqüència no admet accions o intervencions fragmentades, disperses o inconnexes i només pot ser tractat de manera global i unitària tot garantint la representació i la participació real i activa de totes les parts i actors que el constitueixen. En aquesta unitat territorial i paisatgística, els límits naturals, geogràfics, culturals i fins i tot administratius, s'acoblen de forma sorprenent. Això no és fruit de l'atzar sinó conseqüència de diversos factors, com l'empremta hidrogràfica del Siurana, la singular inserció en plena Serralada Prelitoral, el seu patró de poblament secular, la continuïtat històrica de l'activitat agrària com a centre i motor d'aquest paisatge cultural; la coincidència entre els límits físics del Priorat i els límits espacials dels referents simbòlics i espirituals dels seus habitants; o fins i tot la coincidència entre els límits territorials i les grans figures jurídiques de protecció d'aquest paisatge.

Aquesta realitat singular, de valor universal excepcional, permet afirmar que la qualitat del Priorat només pot ser apreciada, entesa i valorada en la seva globalitat i que rau en el valor de la seva totalitat i no solament en la suma de les seves parts. Això implica que qualsevol intervenció és indefugiblement tributària del conjunt i que en tots els supòsits està interrelacionada amb ell.

*El territori i el paisatge del Priorat representen un **capital** i alhora un **recurs** finit, fràgil i amb limitada capacitat d'esmoreïment i feble resiliència. Això obliga a garantir en tot moment i circumstància, una gestió integral i integrada del Priorat, l'aplicació ininterrompuda del principi de desenvolupament sostenible i la primacia de l'**interès públic** i de la qualitat i harmonia del paisatge sobre altres interessos.*

Aquest capital i aquest recurs només poden ser gestionats i usats de forma adequada i sostenible, garantint que la presa de decisions estigui fonamentada, preceptivament i prèvia, en la recerca, l'estudi, la documentació i el coneixement exigents i rigorosos. La seva gestió ha d'orientar-se cap a l'obtenció de beneficis socials, culturals i econòmics a nivell local i comarcal, cap a la preservació o increment de la qualitat de vida i del marc mediambiental i de manera especial, cap al respecte i equilibri permanents entre la utilització del territori i la salvaguarda de la seva autenticitat i integritat.

*Aquests **principis** constitueixen el marc de referència dels objectius de qualitat paisatgística així com dels compromisos, programes i accions que se'n deriven. A ells cal referir-s'hi en cas de dubte, interpretació i aplicació de qualsevol part o aspecte de la Carta del paisatge del Priorat, i de tots i cadascun dels documents que la componen.*

La Carta del paisatge del Priorat es proposa esdevenir un marc de referència compartit, que faciliti l'entesa i la cooperació entre tots els agents implicats en les

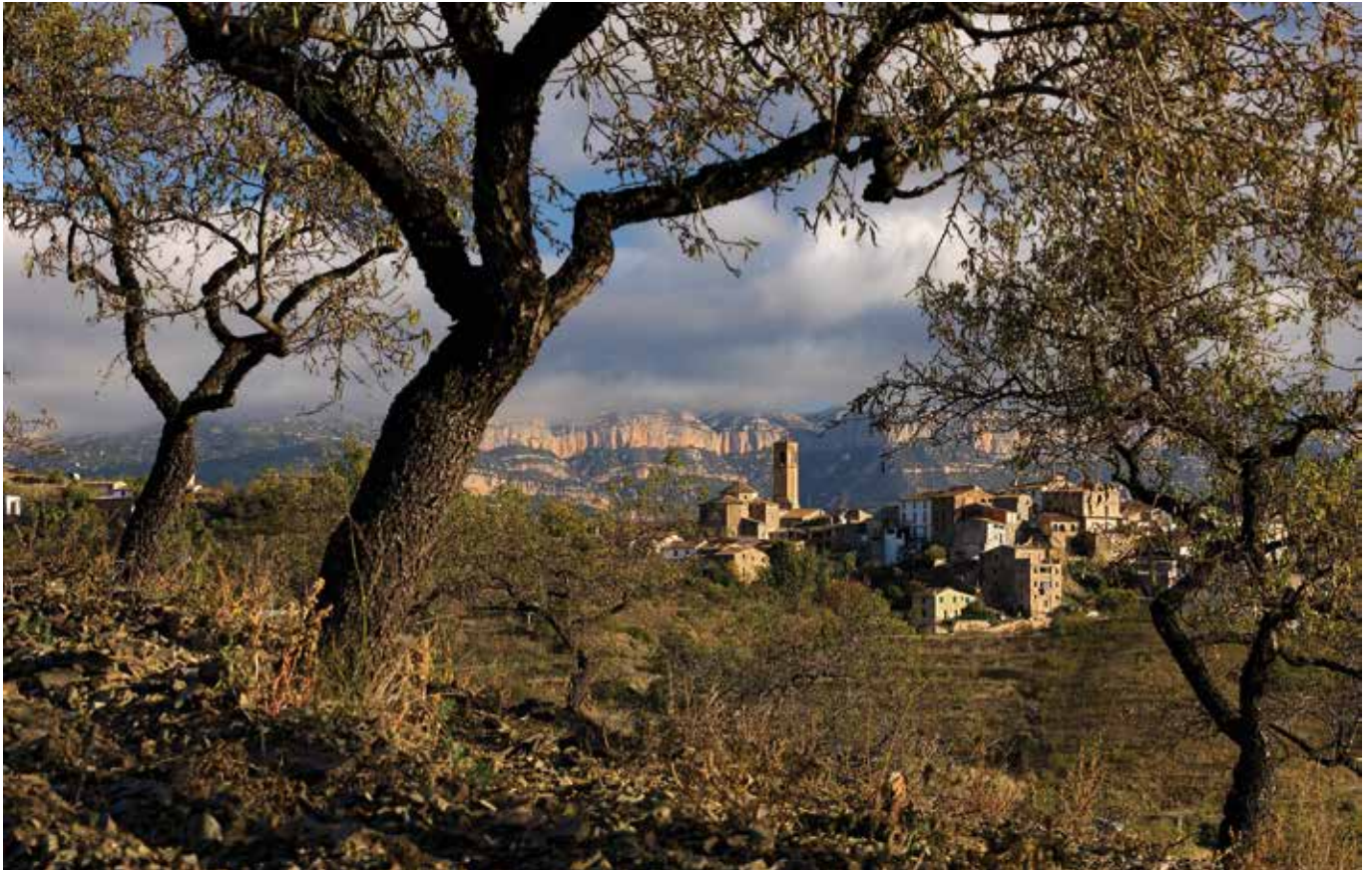
*transformacions i la gestió dinàmica del paisatge, siguin públics o privats, que sovint tenen visions i interessos no coincidents però que comparteixen els principis generals a favor d'una **nova cultura del territori** i **volen assumir un compromís ètic a favor del paisatge del Priorat.***

Les propostes que contenen els diferents documents de la Carta del paisatge aporten elements de gran valor que caldrà tenir en compte en els processos de planificació territorial, urbanística i sectorial endegats per les diferents administracions. I també per a orientar diverses activitats del sector privat, especialment les vinculades a l'activitat agrària, vitivinícola, turística, d'oci i lleure, en totes les seves facetes, així com a la educació i la formació en valors a favor del paisatge.

L'execució dels acords establerts de manera voluntària en el procés de participació, mediació i concertació de la Carta del paisatge del Priorat sobre el reconeixement de les tendències i dinàmiques territorials i sectorials que afecten al paisatge de la comarca i sobre els objectius de qualitat paisatgística que es volen assolir, ha de permetre aplicar i difondre noves pautes d'intervenció i de gestió del paisatge basades en el reconeixement del seu caràcter de bé d'interès col·lectiu i ha de procurar posar en valor les economies i el desenvolupament local a partir de processos endògens, que garanteixin la sostenibilitat social, econòmica i ambiental del model impulsat, la qualitat de vida de les persones i la qualitat dels paisatges del Priorat.

” ”

En definitiva, la clau és una gestió acurada, necessària i exigible, que garanteixi que les actuacions afavoriran els valors pels quals aquell espai ha estat declarat patrimoni mundial i no el desvirtuaran.

#1.5

Repercussions positives en el territori

Un paisatge cultural reconegut per la màxima autoritat certifica un valor d'excel·lència, per al territori i tot allò que ofereix.

Els avantatges genèrics de la inscripció a la Llista del Patrimoni Mundial tenen una repercussió doble:

Internament, el retorn del projecte ja es fa evident des de l'inici, en l'etapa de preparació, en les tasques de recerca, estudi i difusió, ja que representa conèixer i refermar la consciència del valor d'un patrimoni paisatgístic i cultural propi. Aquest fet té un efecte positiu en l'autoestima de la comunitat en relació al seu territori, una autoestima gairebé inexistent durant dècades. El reconeixement dels valors, i el procés participatiu del projecte, també comporta la voluntat d'aprofundir en el seu coneixement i potencialitat dinamitzadora, i en la responsabilitat de la seua gestió per tal de mantenir-los i enriquir-los. El reconeixement de la UNESCO afirma de manera clara l'opció d'una comunitat que decideix fer dels seus valors intrínsecs un recurs vital.

Externament, representa fer conèixer aquests valors al món sencer, ja que el poder de difusió de la UNESCO va molt més enllà del que es pugui fer des del territori amb mitjans propis.

Això vol dir identificar un territori i el seu paisatge cultural (material i immaterial) amb qualitat i excel·lència i aquesta identificació comporta un valor afegit a productes, serveis, etc.

Aquests dos fenòmens, a més, s'alimenten mútuament i són generadors de dinàmiques positives en el desenvolupament global dels territoris, que propicien la continuïtat de models respectuosos i sostenibles.

La mateixa Comissió Europea assenyala la triple importància de la cultura en general per al desenvolupament regional com:

FONT D'OCUPACIÓ.

FACTOR DECISIU PER A LA LOCALITZACIÓ DE NOVES INVERSIONS.

PAPER POSITIU EN LA PROMOCIÓ DE LA INTEGRACIÓ SOCIAL, CONTRIBUINT AIXÍ A LA COHESIÓ SOCIAL.

No cal dir, doncs, que un projecte d'aquestes característiques i la consecució del seu objectiu esdevé motor, i referent, en la dinamització de models de desenvolupament arrelats, sòlids i adequats amb les característiques pròpies de les comunitats locals.

D'altra banda l'experiència de més de 40 anys d'inscripcions a la Llista del Patrimoni Mundial, amb quasi 1000 béns inscrits, i de gairebé 10 anys d'inscripcions a la Llista representativa del patrimoni cultural immaterial de la humanitat, amb prop de 300 elements inscrits, en ambdós casos distribuïts arreu del món i representant les tipologies i casuístiques més variades i singulars, representa una base de dades colossal, al llarg de quatre dècades, que permet confirmar aquest paper determinant del patrimoni cultural com a motor del desenvolupament. Les inscripcions en una d'aquestes Llistes de la UNESCO no fan sinó amplificar considerablement aquest paper i sobretot els seus impactes positius sobre les economies locals.

Contribuir a la inscripció del paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana a la Llista del Patrimoni Mundial és possibilitar que tota la comarca es beneficiï de l'amplificació dels impactes positius i utilitzar aquest patrimoni en benefici de la població local, sense posar-ne en cap cas en perill la seva protecció i defugint tota utilització inadequada del mateix que pogués degradar-lo o erosionar-lo.

#2

Continguts de la candidatura:

Un paisatge agrari històric

Un paisatge immaterial

Un paisatge enciclopèdic

Un paisatge protegit

#2.1

Un paisatge agrari històric

El paisatge de Priorat-Montsant-Siurana il·lustra de forma excepcional la mil·lenària **interacció entre l'home i la natura** i l'evolució del paisatge i de la societat al voltant de l'explotació agrícola al Mediterrani, des de fa milers d'anys fins als nostres dies.

L'aproximació històrica permet demostrar la **continuitat d'aquesta interacció** en el territori, des de la prehistòria i la protohistòria, mitjançant els testimonis en el paisatge, tant en relació amb els vestigis de poblament com en la utilització de la terra.

El Priorat-Montsant-Siurana és un excepcional **trencaclosques de mosaics** geològic, geogràfic, climàtic, agrícola, antròpic, produït amb la calma dels segles i que arriba fins avui com un testimoni enciclopèdic i amb una qualitat i dinamisme singulars, el que permet considerar-lo tant com un testimoni excepcional de la història i evolució agrària de les terres accidentades de la mediterrània continental, com un exemple eminent d'un futur possible, digne i sostenible per a l'agricultura de petita escala en un medi natural poc favorable.

El paisatge cultural de Priorat-Montsant-Siurana constitueix un exemple extraordinari d'**harmonització precisa entre tradició i innovació**, de relleu intergeneracional, de dignificació de l'ofici de pagès i de l'agricultura i de cooperació, tot això endreçat minuciosament en aquest paisatge mil·lenari que conserva una nitidesa excepcional.

Aquesta paisatge cultural concentra una **gran diversitat de paisatges presents al món rural mediterrani**: petites valls planeres intensament cultivades, mosaics de conreus i boscos a les fondalades i vessants suaus i altres de molt dreteruts, altiplans àrids i secs, cingles vertiginosos, extensos boscos als sectors més inaccessibles, barrancs pregons i obacs, rius amb una orla de vegetació esponerosa, nuclis de població estratègicament adaptats al relleu, ermites austeres que humanitzen els horitzons, i tantes altres escenes.

Panoràmiques que fan del Priorat un territori singular, amb una representació excepcional dels principals contrastos de la mediterrània rural i agrària.

#2.2

Un paisatge immaterial

El paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana és molt més d'allò que es veu i es toca. El maridatge del component material i immaterial constitueix, aquí, una única realitat insegregable i singular, que marida llegendes i paisatge, camins i devocions. A l'arrel roman sempre present el món agrícola mediterrani en aquest amfiteatre de serres que determina tant el caràcter físic del lloc com l'espiritualitat i la simbologia de la gent. El paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana és un exemple excepcional de la superació de la dicotomia entre patrimoni material i immaterial. Un exemple i d'integració dels patrimonis natural, cultural i espiritual.

La tradició mística de la zona és antiquíssima. És precisament als peus de Montsant, que els cartoixans van aixecar el segle XII la primera cartoixa de la península ibèrica: Santa Maria d'Escaladei i els seus dominis, que van acabar donant nom a la comarca.

El paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana és una terra on el passat forma part del present d'una manera molt evident i insegregable. El present no és un simple fragment temporal entre el passat i el futur sinó que hom pot afirmar que, en l'espai del present,

coexisteixen harmònicament diferents temps històrics i el futur no hi és absent. És un paisatge cultural on es fa patent d'una manera molt òbvia l'estreta relació que hi ha entre la història i la vida, entre el patrimoni material i el patrimoni immaterial, entre el món i l'espiritualitat. En aquestes terres, coexisteixen i perseveren el pagès apassionat i l'eremita convençuda. De fet, aquí, l'agricultura s'ha viscut i practicat gairebé amb devoció religiosa. Salvador Estrem i Fa il·lustra el caràcter sever i dramàtic d'aquesta relació entre el pagès la terra i el cel.

Aquí, el present no és un simple fragment temporal entre el passat i el futur, sinó que hom pot afirmar que, en el Priorat, en l'espai del present, coexisteixen harmònicament diferents temps històrics i el futur no hi és absent.

“Guaiteu-lo a la seva vinya
el pagès prioratí;
és un crist eixut i magre
color de terra i de sang”

#2.3

Un paisatge enciclopèdic

Al Priorat el paisatge es mostra com un llibre obert i complet. Aquest llibre explica un territori altament humanitzat que serveix per constatar la lluita per la subsistència en una terra dura i seca que no regala res i on s'ha hagut de fer miracles, per exemple, en l'ús de l'aigua (miracles humans en forma d'aljubs, mines d'aigua, bassots i séquies austeres).

El llibre conté imatges de costers conreats amb pendents del 60 %, que semblen irreals; marges fusionats amb la roca; bancals guanyats als barrancs, i feixes mínimes esgarrapades a la muntanya per plantar-hi fins i tot un oliver solitari. Situats estratègicament, apareixen en el paisatge pobles arraïmats o allargassats al capdamunt d'un pujol, arrecerats en un vessant, a dalt de tot del cingle o en alguna plana de l'amfiteatre.

TOT PLEGAT RESULTA UN COMPENDI ESSENCIAL I UN EXEMPLE EXCEPCIONAL DEL CAMÍ CONJUNT I MIL·LENARI FET ENTRE L'HOME I LA NATURA. EXPRESSIÓ ALHORA DRAMÀTICA I EXCELSA D'ENGINY I D'INTEL·LIGÈNCIA. ESSÈNCIA SINGULAR DE PAISATGE MEDITERRANI, MANTINGUT EXCEPCIONALMENT NÍTID I LLEGIBLE ENFRONT DE LA CONFUSIÓ PAISATGÍSTICA CREIXENT DE MOLTS ALTRES INDRETS.

Aquestes qualitats garanteixen i alhora certifiquen l'elevada autenticitat d'aquest paisatge cultural i la seva gran integritat, atès que incorpora tots i cadascun dels elements per comprendre'n el seu caràcter, significació i evolució.

#2.4

Un paisatge protegit

La UNESCO atorga una gran importància a les garanties jurídiques de protecció dels paisatges que pretenen ser inscrits. Aquesta qüestió presenta no poques dificultats a moltes candidatures. El cas del Priorat pot representar una realitat modèlica pel que fa al marc jurídic de protecció vigent en el moment de la presentació de la candidatura, i això malgrat les millores que encara cal afegir al marc actual i a la seva aplicació. En efecte, **existeix una quantitat important de figures de protecció que cobreixen no solament una gran part del territori que es proposa per a ser inscrit, sinó també una gran part del territori que es proposa com a entorn de protecció.**

El Priorat integra la totalitat de tres espais naturals protegits i comparteix amb altres territoris veïns tres àrees protegides més, que formen part de la xarxa europea Natura 2000: Serra de Montsant, Serra de Llaberia, Muntanyes de Prades, Serres de Pradell-l'Argentera, Riu Siurana i planes del Priorat i Pas de l'Ase.

Tot plegat resulta un **compendi essencial i un exemple excepcional del camí conjunt i mil·lenari fet entre l'home i la natura.** Expressió alhora dramàtica i excelsa d'enginy i d'intel·ligència. Essència singular de paisatge mediterrani, **mantingut excepcionalment nítid i llegible enfront de la confusió paisatgística creixent de molts altres indrets.**

Des de l'any 2012, la **Carta del Paisatge del Priorat** esdevé l'eina i el punt de partida del model de gestió consensuada que des del territori s'ha d'implementar i potenciar.

En els "Principis Generals" que l'encapçalen i que tots els sotasignats van assumir —com a marc de referència dels objectius de qualitat paisatgística, així com dels compromisos, programes i accions que se'n deriven—:

“ [...] *El territori i el paisatge del Priorat representen un **capital** i alhora un **recurs** finit, fràgil i amb limitada capacitat d'esmoreïment. Això obliga a garantir en tot moment i circumstància, una gestió integral i integrada, l'aplicació ininterrompuda del principi de desenvolupament sostenible i la primacia de l'interès públic i de la qualitat i harmonia del paisatge sobre altres interessos.*

*Aquest capital i aquest recurs només poden ser gestionats i usats de forma adequada i sostenible, garantint que la presa de decisions estigui fonamentada, preceptivament i prèvia, en la recerca, l'estudi, la documentació i el coneixement exigents i rigorosos. La seva gestió ha d'orientar-se cap a l'obtenció de **beneficis socials, culturals i econòmics a nivell local i comarcal**, cap a la preservació o increment de la qualitat de vida i del marc mediambiental i de manera especial, cap al respecte i equilibri permanents entre la utilització del territori i la salvaguarda de la seva autenticitat i integritat.* [...] ”

Es tracta d'implementar la coordinació efectiva de **les més de 16 figures de protecció** de divers abast i contingut que fan que la gairebé totalitat del territori proposat a la candidatura ja tingui una reglamentació que ajuda a actuar-hi de manera respectuosa amb els seus valors objectius.

#3

Annexos:

Annex 1 / Cronologies

Annex 2 / Llista de socis de PRIORITAT

Annex 3 / Llista Indicativa Espanyola

#Annex 1 Cronologies

Cronologia dels esdeveniments més destacats impulsats des de l'ADMINISTRACIÓ en relació al procés de valorització i gestió del paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana i de suport a la candidatura d'inscripció d'aquest paisatge cultural a la Llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO.

Font / Elaboració pròpia

1996	Primer Congrés del Priorat organitzat per l'Ajuntament de Gratallops, amb el suport de la Diputació de Tarragona i la Caixa de Tarragona, amb la col·laboració d'universitats, entitats, associacions i cellers.
1998 2003	El Consell Comarcal del Priorat va impulsar i finançar —en conveni amb la Generalitat i els ajuntaments implicats— diferents programes de senyalització turística rural que van permetre la senyalització de 38 itineraris pedestres en 14 municipis, amb l'objectiu destacat d'afavorir la descoberta a peu del territori i de posar en valor el paisatge de la comarca.
2000	<i>Diagnosi socioeconòmica de la comarca del Priorat</i> , en la qual s'esmenta explícitament la importància del paisatge en termes naturals i culturals, la seva diversitat i bon estat de conservació i el seu valor com a element identificador i singular.
2001	<i>Document de síntesi: proposta de l'estratègia de desenvolupament comarcal i del programa d'actuacions a incloure dins el programa —correspondència amb el PCDRI 2001-2006—</i> i les directrius emmarcades en els plans <i>Leader Plus</i> , 2001-2006 basades en la <i>Cultura del vi</i> , entenent el sector vitivinícola com a eix vertebrador, en tant que és el sector més dinàmic.
2002	Creació del Parc Natural de la Serra de Montsant.
2002 2009	Actuacions diverses per iniciativa del Parc Natural de Montsant.
2004	<i>Inici de la redacció de la Carta del paisatge del Priorat (CPP).</i> <i>Agenda 21 a diferents municipis de la comarca, Marçà (enllestida) Falset, Ulldemolins (encetades).</i> <i>Creació del Consorci per a la Protecció i la Gestió de l'Espai d'Interès Natural Serra de Llaberia.</i> <i>Creació de la Comissió del Territori de la Denominació d'Origen Qualificada Priorat, per la protecció del paisatge que delimita.</i>
2006	Aprovació del Document Informatiu de la Carta de Paisatge del Priorat.
2006 2009	Xarxa de Camins del Priorat, projecte per a la recuperació d'antics camins històrics i tradicionals del Priorat, amb l'objectiu d'afavorir l'enoturisme i el turisme a peu com a turisme lent i especialment sensibilitzat pels valors patrimonials i paisatgístics (Pla de Foment del Turisme al Priorat).
2006 2010	Elaboració i aprovació del Catàleg del Paisatge del Camp de Tarragona.
2007 2013	Aprovació del <i>Document d'Intencions de la Carta de Paisatge del Priorat</i> , on s'acorda el desenvolupament d'objectius paisatgístics.
2007	<i>Pla Comarcal de Desenvolupament Rural Integat (PCDRI)</i>

-
- 2008** Desenvolupament de l'Agenda 21 dels pobles del Parc Natural de la Serra de Montsant
- .....
- Aprovació per la Junta Rectora del Parc Natural de Montsant de les recomanacions resultants de l'estudi encarregat a l'Associació Silene per a incloure els valors culturals i espirituals en la planificació i gestió del Parc.
-
- 2009** Inici de la redacció del Pla especial de protecció del medi natural i del paisatge de Parc Natural de la serra de Montsant.
- .....
- Signatura del conveni de col·laboració DPTOP, Observatori del Paisatge i Consell Comarcal del Priorat per al desenvolupament final de la Carta del Paisatge del Priorat.
- .....
- Signatura del conveni marc de col·laboració entre PRIORITAT i el Consell Comarcal del Priorat per a impulsar el projecte de candidatura de la comarca a paisatge cultural Patrimoni Mundial.
-
- 2010** Aprovació del Pla Territorial Parcial del Camp de Tarragona, que estableix diferents grau de protecció per al 99% del territori de la comarca.
- .....
- Acord del Consell d'alcaldes del Priorat per tal de donar suport al projecte de candidatura de la comarca a paisatge cultural Patrimoni Mundial.
- .....
- Lliurament per part de Prioritat i el Consell Comarcal del Document de síntesi de la proposta de candidatura al Conseller J. M. Tresserras.
-
- 2011** Acord de la Junta de Govern de la Diputació de Tarragona d'adhesió i suport a la proposta de candidatura.
- .....
- Participació de Prioritat en el Pla de participació de la Carta del Paisatge del Priorat.
- .....
- Entrevista de Prioritat i Consell Comarcal amb el Director dels Serveis Territorials del Departament de Cultura a Tarragona, Sr. Jordi Agràs per informar-lo del procés del projecte de la candidatura.
- .....
- Lliurament per part de Prioritat i el Consell Comarcal de l'actualització del document de síntesi de la proposta de candidatura, al Director General de Patrimoni Cultural, Sr. Joan Pluma.
-
- 2012** Declaració del Parlament de Catalunya de suport a la candidatura al Patrimoni Mundial del paisatge cultural Priorat-Montsant-Siurana.
- .....
- Entrevista de Prioritat i el Consell Comarcal amb el president de la Diputació de Tarragona, Sr. Josep Poblet.
- .....
- Signatura de la Carta del Paisatge del Priorat.
- .....
- Entrevista de Prioritat amb el Conseller de Territori i Sostenibilitat, Sr. Lluís Recoder.
- .....
- Reunió de treball entre representants de Prioritat i la Direcció General de Patrimoni Cultural.
-
- 2013** Escaladei, lliurament formal del dossier al President Mas.
- .....
- Reunió amb la Diputada Victòria Forns per demanar visita amb el Conseller de DTES i Comissió parlamentària TES.
- .....
- Reunió Consell d'alcaldes.
- .....
- Reunió Consell Comarcal, Diputació, Prioritat.
- .....
- Reunió (Prioritat-Consell Comarcal-Diputació) amb el conseller Mascarell:
—Demanda convocatòria de premsa i jornada a BCN primavera.
- .....
- Constitució de la Comissió de seguiment de la Carta del Paisatge del Priorat.
- .....

Cronologia dels esdeveniments més destacats impulsats des de la **SOCIETAT CIVIL** en relació al procés de valorització i gestió del paisatge de Priorat-Montsant-Siurana i de suport a la candidatura d'inscripció d'aquest paisatge cultural a la Llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO.

Font / Elaboració pròpia

1999	Creació de la <i>Plataforma per la defensa del patrimoni natural del Priorat</i> , entitat especialment preocupada per fomentar el debat sobre el paisatge a la comarca.
2001 2002	"Petjades sobre el coster" Treball de recerca sobre les construccions rurals de pedra seca. Realitzat per <i>Carrutxa</i> , entitat que des de fa anys treballa en la recerca del patrimoni cultural del Priorat, amb publicacions monogràfiques, cursos, jornades, etc.
2006	Primeres Jornades <i>Priorat, quin paisatge quin futur</i> . El paisatge i el patrimoni natural, l'ús agrícola i la planificació urbanística, organitzades per la Plataforma del Priorat, la Universitat Rovira i Virgili i amb la col·laboració de l'Observatori del paisatge i la Direcció General d'arquitectura i paisatge.
2007	Segones jornades <i>Priorat, quin paisatge quin futur</i> . Urbanisme i paisatge; Paisatges Culturals. Neix l'associació PRIORITAT per impulsar la candidatura del Priorat a paisatge cultural Patrimoni Mundial.
2008	Terceres jornades <i>Priorat, quin paisatge quin futur</i> . Els valors del paisatge.
2008 2009	Actes de presentació del projecte de Prioritat als pobles de la comarca. Inici dels treballs de recerca i redacció del primer document de síntesi del projecte de candidatura.
2010	Presentació formal a la societat prioratina del projecte i dels continguts en què es basarà la candidatura del Priorat com a paisatge cultural. Primer <i>workshop</i> "Paisatges agraris de la muntanya mediterrània, el Priorat" organitzat per Prioritat, Màster d'intervenció i gestió del paisatge de la Universitat Autònoma de Barcelona i Escola Superior d'Arquitectura de la Universitat Rovira i Virgili.
2011	Reunió amb Centre Unesco Catalunya. Lluís Garcia Petit, cap del Departament de Patrimoni, visita la comarca. Segon <i>workshop</i> "Paisatges agraris de la muntanya mediterrània, el Priorat" organitzat per Prioritat, Màster d'intervenció i gestió del paisatge de la Universitat Autònoma de Barcelona i Escola Superior d'Arquitectura de la Universitat Rovira i Virgili. Pla de participació de PRIORITAT per tal d'explicar i difondre el projecte de candidatura i el Patrimoni Mundial, i fomentar la màxima participació i implicació de tota la població i de tots els sectors econòmics, socials i culturals. Jornada internacional "Parlem de paisatge i de la declaració del Priorat com a Patrimoni Mundial per la UNESCO" a Escaladei.
2012	Tercer <i>workshop</i> "Paisatges agraris de la muntanya mediterrània, el Priorat" organitzat per PRIORITAT, el Màster d'intervenció i gestió del paisatge de la Universitat Autònoma de Barcelona i l'Escola Superior d'Arquitectura de la Universitat Rovira i Virgili. PRIORITAT i el Centre de Recursos Pedagògics del Priorat organitzen el projecte "Priorat, art, paisatge i escola", amb la implicació de les escoles, agents rurals, artistes de la comarca, etc.

-
- 2012** Col·laboració de PRIORITAT en el documental "Interior de Paisatge" d'Elisenda Trilla, coproduït per Set Màgic i TV3 i que obté el Gran Premi del Jurat del MostFestival 2012.
- Signatura de convenis de col·laboració amb l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans i la Fundació el Solà.
-
- 2013** Signatura de convenis de col·laboració amb la Universitat Rovira i Virgili i l'Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Reunió Direcció General Patrimoni (DGP) dossier per al Consell Assessor.
- Lliurament dossier de candidatura a la DGP.
- 4t *workshop* "Paisatges agraris de la muntanya mediterrània, el Priorat".
- Traducció i adaptació al castellà del 1r dossier de candidatura, edició.
- Presentació al Consejo del Patrimonio Histórico (Lorca).
- Escaladei, lliurament formal del dossier al President Mas.
- Reunió amb la Diputada Victòria Forns per demanar visita amb el Conseller de DTES i Comissió parlamentaria TES.
- Reunió amb el president de la Diputació J. Poblet. Proposta de conveni de col·laboració per als dossiers.
- Participació al Seminari internacional de l'Observatori del Paisatge "Paisatge i món local" amb la ponència "De Priorat a Prioritat, com reaprendre el paisatge propi".
- Participació al "III encuentro paisaje y paisajismo" dels Arquitectes pel paisatge de València, amb la ponència "El Priorat, el paisaje y sus valores como eje vertebrador de un modelo de gestión integral del territorio".
- Compareixença (Prioritat i Departament de Cultura) al Grupo de trabajo del Consejo del Patrimonio Histórico (Madrid).
- Reunió Direcció General Patrimoni.
- Reunió Consejo del Patrimonio Histórico: acord d'Inscripció de la candidatura en la llista indicativa espanyola.
- Reunió Consell Comarcal, Diputació, Prioritat.
- Reunió (Prioritat-Consell Comarcal-Diputació) amb el conseller Mascarell:
—Demanda convocatòria de premsa i jornada a BCN primavera.
- Constitució de la Comissió de seguiment de la Carta del Paisatge del Priorat.
-

Impuls conjunt de la candidatura **PRIORITAT-CONSELL COMARCAL-DIPUTACIÓ**

Font / Elaboració pròpia

2014

Compareixença Comissió de Territori i sostenibilitat del Parlament de Catalunya: proposta de visita al territori i creació comissió interdepartamental.

Sol·licitud ajuts IRMU (Direcció General de Cultura Popular) per a inventari del patrimoni immaterial.

Constitució de la taula de treball de candidatura: Prioritat – Consell Comarcal – Diputació: elaboració del full de ruta de la candidatura.

Sol·licitud ajut Benestar i Família (per a actuacions participació/gestió).

5è *workshop* "Paisatges agraris de la muntanya mediterrània, el Priorat".

Participació de PRIORITAT a la 2a Fira de cooperatives del Priorat.
"Cooperativisme i patrimoni agrari".

Reunió Conseller Santi. Vila: presentació full de ruta i demanda projecte paHiscat (Observatori del Paisatge i UdL).

Estand PRIORITAT Fira del Vi de Falset – campanya de mecenatge.

Reunions Taula de treball a 3 bandes.

Reunió Comissió de seguiment de la Carta del Paisatge, aprovació del full de ruta de la candidatura.

Reunió amb el delegat del Govern de la Generalitat de Catalunya, Quim Nin.

Visita al PRIORAT dels diputats de la Comissió de Territori i Sostenibilitat.

#Annex 2

Llista de socis de *PRIORITAT*

INDIVIDUALS I FAMILIARS 100 SOCIS

ENTITATS I EMPRESES DOQ PRIORAT (617 VITICULTORS) | DO MONTSANT (897 VITICULTORS) | ASSOCIACIÓ D'OLEÏCULTORS DEL PRIORAT (8 ALMÀSSERES) | UNIÓ DE PAGESOS (200 SOCIS) | CONSORCI DE LA SERRA DE LLABERIA | PARC NATURAL DE LA SERRA DE MONTSANT | PRIORAT ENOTURISME | CELLER COOPERATIU DEL MASROIG | COOPERATIVA DE CAPÇANES | VINÍCOLA DE PORRERA | CENTRE QUIM SOLER, LA LITERATURA I EL VI (130 SOCIS) | CENTRE D'ESTUDIS DEL PRIORAT (CEP) | CENTRE DE DOCUMENTACIÓ DEL PATRIMONI I LA MEMÒRIA (CARRUTXA) | GUIAMETANS PER L'ATENEU | MONTSANT NATURA SL | ASSOC. DE VEÏNS CASAL CAPÇANENC | SLOW FOOD | UNIÓ CORPORACIÓ ALIMENTÀRIA SCCL | PRIORATBEER&CO. VINÍCOLA DEL PRIORAT | ALVARO PALACIOS SL | CELLER CAPAFONS OSSÓ SL | COOPERATIVA FALSET-MARÇÀ | MAVA SOCIETAT AGRÍCOLA SL | CELLER MAS MARTINET | CELLER SANT RAFEL | CLOS MOGADOR | CELLER JOAN SIMÓ | CELLER VERMUNVER | CELLER SOLÀ CLASSIC | FICÀRIA VINS | ORTO VINS | CELLER VENÚS LA UNIVERSAL | MOLÍ DE L'OLI | PALMES VIAPLANA SL | EL-LINCE, COMUNICACIÓ VISUAL
HOSTELERIA: CAL CABRÉ | CAL PORXO | MAS ARDÈVOL | PERXE | CAL PORRERÀ | CASA DEL PONT | CA LA MÒNICA | MAS FIGUERES | CAL MATEU | HOSTAL SPORT
RESTAURACIÓ: CELLER DE L'ÀSPIC | EL CAIRAT | RESTAURANT LA COOPERATIVA

AJUNTAMENTS GRATALLOPS | LA VILELLA BAIXA | MARÇÀ | PRADELL | FALSET | LA FIGUERA | EL MASROIG | EL MOLAR | CAPÇANES | CORNUDELLA | BELLMUNT | ELS GUIAMETS | CABACÉS

#Annex 3

Llista Indicativa Espanyola

(07/02/2014) PRIORAT-MONTSANT-SIURANA PAYSAGE AGRICOLE DE LA MONTAGNE MÉDITERRANÉENNE

(03/02/2009) PLASENCIA - MONFRAGÜE - TRUJILLO : PAYSAGE MÉDITERRANÉEN

(27/04/2007) ANCARES – SOMIEDO

(27/01/2012) ANTEQUERA DOLMEN SITES

(26/06/1998) BULWARKED FRONTIER FORTIFICATIONS

(23/01/2001) CULTURAL ITINERARY OF FRANCIS XAVIER

(20/12/2002) DINOSAUR ICHNITE SITES OF THE IBERIAN PENINSULA

(27/04/2007) EL FERROL OF THE ILLUSTRATION HISTORICAL HERITAGE

(20/12/2002) GREEK ARCHAEOLOGICAL ENSEMBLE IN EMPÚRIES, L'ESCALA, GIRONA

(27/04/2007) HISTORIC CITY-CENTRE OF LAS PALMAS DE GRAN CANARIA

(27/01/2012) JAÉN CATHEDRAL (EXTENSION OF THE RENAISSANCE MONUMENTAL
ENSEMBLES OF ÚBEDA AND BAEZA)

(29/01/2013) LA RIOJA AND RIOJA ALAVESA VINE AND WINE CULTURAL LANDSCAPE

(27/04/2007) LOARRE CASTLE

(26/06/1998) MEDITERRANEAN WIND MILLS

(27/04/2007) MESTA LIVESTOCK TRAILS

(27/04/2007) MINING HISTORICAL HERITAGE

(27/04/2007) ROMAN WAYS. ITINERARIES OF THE ROMAN EMPIRE

(26/06/1998) ROMANESQUE CULTURAL ENCLAVE IN THE NORTH OF CASTILE-LEON
AND THE SOUTH OF CANTABRIA

(29/01/2013) TALAYOTIC CULTURE OF MINORCA

(26/06/1998) THE ARCHITECTURE OF DRY BUILT STONE

(22/11/2004) THE MEDITERRANEAN FACET OF THE PYRENEES (FRANCE-SPAIN)

(26/06/1998) THE MONASTERY OF SAN LORENZO DE EL ESCORIAL AND NATURAL SURROUNDINGS

(27/04/2007) THE NORTHERN OR PRIMITIVE ROUTE (EXTENSION OF THE ROUTE
OF SANTIAGO DE COMPOSTELLA)

(16/07/1996) THE RIBEIRA SACRA, LUGO AND ORENSE

(26/06/1998) THE SILVER ROUTE

(27/01/2012) VALLE SALADO DE AÑANA

(26/06/1998) WINE AND VINEYARD CULTURAL ITINERARY THROUGH MEDITERRANEAN TOWNS

➤ **www.prioritat.org**
xarxa@prioritat.org

© textos **PRIORITAT**

© fotografies **Rafael López-Monné**

Disseny **Carol van Waart**

Primavera 2014

Diputació Tarragona

Consell Comarcal del
Priorat